

ELMONDOM KÜZDELMES ÉLETEM (II.)

LAJOS MIHÁLY

FELNÓTTKOROM

Minthogy az első világháború alatt érthető okokból kevés gyerek született, minket, tizenéveseket egy ideig visszatartottak a katonai szolgálattól, s csak pár éves késéssel dobáltak be bennünket a későbbi korosztály soraiba. Így engemet se a saját korosztályommal, hanem a harmincnolcasokkal együtt soroltak be, azaz huszonnégy éves koromban. Hamarabb meguntam a legényéletet, mint ahogy elvittek volna katonának. Harmincöt őszén megnősültem. Bevonulásomig a feleségemmel, Pálfi Rozáliával együtt a szüleimnél éltünk és dolgoztunk. Harmincnolc tavaszán berukkoltam Prištinába a gépfegyveresszázadhoz. Akkoriban már igencsak érződött a háború szaga, ezért nemigen engedtek bennünket szabadságra. Katonászkodásom alatt a szüleim meg a feleségem közt nézeteltérés tört ki, így a feleségem otthagya őket, s elállt cselédnek Újvidéken egy Gelb nevű zsidó családhoz. Harminckilenc áprilisában tizenöt napos szabadságot kaptam, fölkerestem a feleségemet. A munkaadója megkért, hogy ha leszerелеk, jelentkezsek náluk, találnak a számomra is munkát. Féltek, hogy elviszem tőlük a feleségemet, akit ők igen megkedveltek. No, a katonaságról csak annyit, hogy ott nekem jó sorom volt, különösen attól fogva, hogy Pandurošev Dragan brigádtábornok lovásza lettem. A tábornok úr végtelenül jó ember volt, de a Vitéz nevű lova olyan magas volt, hogy csak úgy tudtam fölülni rá, ha előzőleg belevezetem egy olyan nyolcvan centi mély árokba. Mert mindennap járatni kellett. A ló az árokban, én az árok partján, így pattantam föl rá, mert alacsony termetű voltam. Harminckilenc novemberében szabadultam a katonaságtól, ahonnan egyenesen a Gaj utca 20-ba mentem Újvidékre a Gelb családhoz. Örömmel fogadtak a feleségemmel együtt, és bár abban az időben nagy munkanélküliség volt, az öreg Gelb (olyan 140 kilós) azt mondta, ne izgasd magad, fiam, legyél nyugodt, a számodra találok munkát, addig pedig nálunk kosztot, kvártélyt kapsz. Az öreg Gelb

nagyiparos volt, nagy palotát épített teljes fölszereléssel. Nekem viszont semmilyen szakmám nem volt, de mint mondta az öreg, ne akar segéd munkásnak alkalmazni, mert, folytatta, te, fiam, akkor intelligenciával rendelkezel, hogy nem segéd munkát, hanem valami úribb beosztást érdemelsz. Így ezután én olyan két hónapig tengtem lengtem, amikor egyszer azt mondja az öreg zsidó, nesze egy cím, ott jelentkezz! Rögtön el is mentem a címre, egy hatvan év körü nevelő nő fogadott, helyet kínált, és azt mondta, várjak egy kicsi nemsokára dél lesz, amikor megérkezik a doktor úr és a felesége, és majd megbeszéljük velem a leendő munkakörömet. Közben ott futkározott körülöttünk két aranyos kisgyerek, egy kisfiú meg egy kislány. Nem győztem már cérnával, megkérdeztem, mit gondol, mi kell nekem itt majd csinálnom. Nézd, fiam, mondta magyarul (különböztetett még szerbül, németül meg még franciául is), nézd fiam, a doktor úrék most készülnek Olaszországba, míg oda lesznek addig én téged sok mindenre betanítalak, de ha tudni akarsz, há szobainas leszel, mert a doktor úr nemcsak orvos, hanem Újvidék polgármestere is, doktor Milatovićnak hívják, végtelenül jó ember, felesége francia nő, de jól beszél szerbül, kicsit szekánt, de ki lehet bírni. Aztán megmutatta a szobámat, meg voltam vele elégedve, külön fürdőszoba tartozott hozzá. Megterítet, megebédeltem. A doktor úrék két óra tájban érkeztek meg, a néne már úgy mutatott be a doktor úrnak, mint leendő szobainasát, erre az úrnő megmagyarázta, hogy egyelőre én fogok takarítani és a gyerekekre fölügyelni, mert pillanatokra nyilván nincs se szobalányuk, se nevelőnőjük. Aztán bevezetett egy szobába, ahol a fogason gyönyörű férfiöltönyök lógtak, ezek, mondta idővel, ha jó viseled magad (mert letegezett), mind a tieid lesznek mert látom, az alakod megfelel a doktor úr alakjának, és a doktor úr csak rövid ideig hordja ugyanazt az öltönyt. Hát, ezek mind majdnem újak voltak, csupa angol szövet, és lehetett vagy huszonöt darab.

Mindjárt másnap az idős nő útmutatása alapján akcióba léptem, néne nem győzött dicsérni, hogy milyen gyorsan föl fogom a dolgoka. A doktor úr betegeket csak délután öttől fogadott, délelőtt város házában dolgozott, a felesége a gimnáziumban tanította a franciát. Egyelőre még nem utaztak Olaszországba, láthatták ők is, milyen pedánsan végzem a munkámat, a takarítást, amikor ezzel késze lettem, vittem a gyerekeket játszani. Mindig is szerettem a gyerekeket ezek is könnyen összabarátkoztak velem. Ólomkatonáztunk dominóztunk, hancúroztunk. Egyszóval minden jól kezdődött, még volt egy nagy baj, mégpedig az, hogy a tulajdon feleségemmel hetente csak egyszer találkozhattam. Hetente egy éjszakára. Mert csak egy

éjszakára kaptam kimenőt. Hajnalra vissza kellett térnem. Kulcsot nem adtak, föl kellett csengetnem a gazdámékat, az egészben az volt mindig a legkellemetlenebb, hogy a doktor úr, vagyis a polgármester nyitott ajtót. Megkértem egyszer a nagyságos asszonyt, vegyék fel a feleségemet szobalánynak, de ő kereken kijelentette, hogy erre nincs szükségük, mert én tökéletesen el tudom látni ezt a munkát. Nekem se kellett több, fölmondtam.

Volt egy barátom, takarító volt a Hotel Slobodában, a mai tisztí otthonban, hívott már előbb is, menjek át oda, nagyobb lesz a fizetésem, mint a doktor úréknál, igaz, hajnali négykor kell kezdeni a munkát, viszont ebéd után szabad az ember. Ahogy a doktor úréknál fölmondtam, jelentkeztem a hoteltulajdonosnál, Jurás Vilmosnál. Azonnal felvett. Elbúcsúztam a dokiéktól, a legfájóbb volt a gyerekektől való elválás, mind a ketten belém csimpaszkodtak, és úgy ordítottak, könyörögtek: Čika Mihalj, nemoj nas ostaviti! Végtelenül nehezemre esett a búcsú, de mert a madam hajthatatlan maradt, vagyis nem akarta fölvenni a feleségemet takarítónőnek, elmentem.

Már másnap a Slobodában dolgoztam, a kollégám szerb fiú volt, de nagyszerűen megértettük egymást. A volt gazdámmal sokat találkoztam a kávéházban, mindig köszöntem neki, ezt mindig mosolyogva fogadta, igazi úriember volt.

A hotel igazi tulajdonosa Jurás Vili édesanyja volt, vasból volt az egyik lába. Történt egyszer, hogy a nagytermet takarítottuk; az asszonyosság a vaslábával átkopogott ezen a termen, én épp az egyik nagy tükröt törölgettem. Rám szólt, hogy ha már nótára törölgetem a port, akkor ne azt fújjam, hogy az ökörcsorda nem akar legelni, hanem azt, hogy ritka búza, ritka árpa, ritka rozs, mert ennek gyorsabb az üteme. Mindig biztatta a pincéret, hogy ne sajnálja tőlünk a kosztot, mert rádolgozunk alaposan. A fia, a Jurás Vili pedig mindig velünk ürittette ki a játékautomatákat, vagyis nekem meg a kollégámnak kellett a tálcát tartanunk. Mindig tele voltak a tálcák dinárokkal, s minden alkalommal 10-10 dinárt kaptunk Jurás Vilitől, hogy meg ne vakuljunk a sok pénz láttán.

Itt dolgoztam újévtől április elsejéig, ekkor újabb fordulat állt be az életemben.

Üzentek Becséről, hogy a Juhász-féle szanatóriumba gyerektelen házaspárt keresnek. Ma sem tudom, hogy Juhász Konrád doktor honnan szerzett rólunk tudomást, mert személyesen írt nekünk, hogy jelentkezünk nála, és ha a hely megfelelő számunkra, fölvesz bennünket. Mivel én Becsén nevelkedtem, a feleségem meg törökbecsei volt, mindig éreztem bizonyos honvágyat arra a vidékre,

és mint ahogy a szólásmondás tartja, nem nehéz a békát a vízbe ugratni, én már másnap Becsén voltam. A doktor azonnal fogadott, s rögtön elő is adta a föltételeket. A feleségem szakácsnő lesz, én meg kifutó, és az apácáknak segíték a betegeket fölfektetni a műtőasztalra, később pedig altatni is megtanulhatok. Első alkalommal a feleségem a próbabeteg, őt kellett az orvos utasítása szerint felfektetni a műtőre, s kezét-lábát lekötözni. A fizetésünk nyolcszáz dinár volt lakással, koszttal. Az orvos nagyon komoly ember volt, a padlásra járt nevetni. Teendőim közé tartozott a rendelő takarítása, a nagy kapualj minden napos felmosása, a virágoskert rendbe hozása, locsolása, no meg a gyümölcsöskert gondozása is. Volt egy tizennégy éves fiúgyerekük, hát vele hamarosan nagyon jóban lettünk, a fiú talált egy villanycsengőt, s mert én elég jól értettem a villamossági dolgokhoz is, megkért, szereljem föl a csengőt egy gyümölcsfára, hogy üzengethessen nekem, ha valami eszébe jut. Föl is szereltem az éles hangú csengőt a kertben álló klozet mellé, ahová a doktor úr reggelenként be szokott ülni, mielőtt a fehér köpenyét földobta a reterát mellett álló fa nyakába. Itt a doktor úr nagyon kényelmesen szerette végezni a dolgát, nem is zavarta őt eddig ebben senki, most azonban a klozet mögött fülsiketítően megszólalt a csöngő. A Puci (a fia) tudta, hogy én a gyümölcsösben vagyok, hát üzent értem a csöngő útján. Ahogy a csöngő megszólalt, a doktor úr úgy megrémült, hogy kiugrott a hajzliból, de amikor rájött, hogy miről lehet szó, berohant a házba, s nagy ordítás közepette egyik kezével a nadrágját fogta, hogy le ne essen róla, a másikkal meg lekevert egy hatalmas pofont a csintalankodó fiának. Közben én meg gyorsan lekapcsoltam a csöngőt az áramról.

Ha a doki operációra készült, rendszerint elszalasztott a Klemm és Gábor doktorokért, ők asszisztáltak, meg a Maris, az ápolónő. Volt a doktor úrnak egy sterilizátora, amiben nekem kellett fertőtlenítenem az operációnál használatos szerszámokat, történt egyszer, hogy elkövettem ezzel a masinával valami kis hibát, a doki épp odanézett, nagyon földúlt volt akkor, mert épp az előbb fejezte be a veszekedést a feleségével. De most rám kezd el rettenetesen ordítani, idegességemben megsütöttem a kezem, ez meg az orvos ordítása engem is kihozott a sodromból, és én is fölemeltem a hangomat: doktor úr, énram ne ordibáljon, mert se süket, se bolond nem vagyok! Erre elhallgatott, fölszaladt a rendelőbe, csengetett egy hosszút, ez nekem szólt, megindultam fölfelé, a nagysága utánam szalad, hogy hagyjam rá, talán attól félt, hogy hajba kapunk az öreggel. De nem kaptunk hajba, egy levelet adott át, hogy vigyem a postára, de mielőtt utamra

engedett volna, azt mondta: ide hallgasson, Mihály, máskor ha én ordítok, maga hallgasson, majd ha maga ordít, én fogok hallgatni, mert ha mind a ketten egyszerre ordítunk, nem értjük meg egymást. Megértette? Igen! Akkor elmehet. Nem is került sor többé köztünk hangos szóváltásra, attól fogva jól megvoltunk egymással. A műtőben rajtam is fehér köpeny volt, a betegek több ízben engem is doktor úrnak szólítottak, mi csak mosolyogtunk ezen, később, amikor már magunkra maradtunk, azt mondja a doki: látja, Mihály, nálam milyen gyorsan ledoktorált!

Közben múltak a napok, a doki bevonult katonának, a személyzetet pedig szélnek eresztette. Én a kőművesszakmában kezdtem fuszni, régi, úgynevezett nyitott konyhákat raktam be, és cilinderkéményeket húztam föl. Csakhamar annyira belejöttem a munkába, hogy egyedül nem győztem, napszámost fogadtam magam mellé. A népeknek nagyon tetszettek a kéményeim, valóságos díszjeivé váltak a háztetőknél. Még ma is, ha az Alsóvárosban járok, látok ezekből a kéményekből, a látványuk meghat, mert eszembe juttatják a fiatalságomat.

Ősz végefelé egy ismerősöm a szövőgyárba hívott, mondván, hogy komám, itt a tél, a te szakmádról lejár az idő, gyere mihozzánk. Magam is úgy gondoltam, hogy jobb lesz egy állandó munka, jelentkeztem a gyárba, azonnal föl is vettek. Előbb csak udvari munkás voltam, tologattam az anyagot ládákból az orsózóba, közben megtanultam gerebenezni (fésülni), mert a kifésült kenderből az idős szerb asszonyok finom fonalat fontak, amit a gyár beszótt a műrostos szálak közé. A gerebenezésért háromszor annyit fizettek, mint az udvari munkáért. Ezt a munkát egy nyíregyházi gyerektől tanultam meg, s mivel ő készült haza, én lettem volna az utódja. Örültem ennek az új munkahelynek, mert az udvari munkáért olyan kevés fizetést adtak, hogy csak tengődtünk belőle, de a gyárat nem volt szabad elhagyni, hadiüzemnek számított. De nem volt szerencsém ezen az osztályon, csak néhány hónapig kaptam a jó fizetést, mert amikor a gyár beszerzett valami új fonalat, leállt a gerebenezés, áthelyeztek arra az osztályra, ahol a kenderkócból a vattát csináltuk, itt hetente 200 pengőt kerestem a régi 600 pengő helyett, arról nem is beszélve, hogy nehéz és nagyon veszélyes körülmények közt dolgoztunk. Sósavval meg zsírszódával. Elhatároztuk a munkatársaimmal, hogy fizetésemelést kérünk, legalább 20 filléres javítást óránként. És mert a csoportunkban én voltam a legöregebb, engem küldtek az irodába, hogy megbeszéljem a dolgokat az urakkal. A nyomaték kedvéért majd sztrájkjal is fenyegetőzök. Be is mentem, de bár ne mentem volna,

mert éppen rossz kedvükben találtam az urakat; az igazgató meg a fő munkavezető, a Szekeres épp egymás le- és felmenő rokonságát dicsérték magyarosan. Amikor veszemre beléptem, rám kapták a tekintetüket, te mit akarsz, kérdi a Szekeres, elmondom, mi járatban vagyok, sajnos, a sztrájk lehetőségét is megpendítettem. Erre a Szekeres: mit gondol maga, majd minden héten a fizetésen alkuszna (már egy éve, hogy nem emelték a fizetésünket), és még hogy sztrájjal fenyegetőznek? Tán azt képzelik, hogy eztán minden vörös lesz? – ordította magán kívül. (Ez 1944-ben volt.) Ki akar sztrájkolni? A fehérítőben mindnyájan – válaszoltam. Erre Szekeres azonnal a fehérítőbe rohant, és ott mit látott. A kollégáim olyan szorgalmasan gyúrták az ipart, mint még soha. Szekeres visszaroht az irodába. Azt mondja: ott senki nem sztrájkol, csak maga akar sztrájkolni és a többieket lázítja! Most pedig innen azonnal hazamegy hogy ne rongosítsa itt a levegőt, jelentkezzen holnap reggel nyolckor, akkor itt lesz a gyár parancsnoka, a százados, és majd ő intézkedik maga felől.

Másnap jelentkeztem, csakugyan ott volt a hadiüzem parancsnoka. Amikor beléptem az irodába, köszöntem, de ezt senki sem fogadta. Szekeres szólalt meg elsőnek. Elmondta, hogy a munkatársaimat már kihallgatta egybehangzóan elmondták, hogy nekik eszük ágában se volt a sztrájk, csak én akartam őket erre rászedni, hátha így könnyebben megkapjuk a 20 filléres emelést. Most a százados tartott az orrom elé egy papirost, amin az állt, hogy sztrájkért vagy arra való felbujtásért öttől tíz évig terjedő büntetés jár. Most ő is megszólalt és azt mondta, hogy ettől magát a jó Isten se menti meg. Erre én azt válaszoltam, hogy a börtön is az embereknek van építve, és nem fogok ott unatkozni, mert ebből az irodából jönnek oda mások is, akikkel ott elkártyáztatok. Erre a százados megkérdezte, kire gondolok. Azt válaszoltam, hogy csak a hadbírószágon fogom név szerint is megnevezni a leendő kártyapartnereimet.

Itt zárójelben el kell mondanom, hogy a gyár vezetősége (mind „ejtőernyős” volt) a becsei nagygazdáknak vagonszámra adták ki a raktárból a gyönyörű puplint, vásznat, sifont és más anyagokat, ezért cserébe százszámra kövér disznókat kaptak, amiket a gyár udvarán vágtak le a hentesek. Estefelől megérkeztek a dupla fenékkal ellátott kamionok, az aljuk bádogból volt, mi, munkások, ide csúsztattuk be a kettéhasított disznókat. Hetente szállították ezt a fuvart Budapestre, a sofőrök szerint a gyár vezetőinek meg a rokonságnak. A sofőrök különben nagyon jól meg voltak fizetve, sokszor láttam őket kártyázni, ezért emlegettem most a kártyázást.

Össze is néztek erre, s engem gyorsan kiküldtek az irodából. Fél

óra múlva, amikor újra behívtak, a százados már csendesebben mondta, hogy én ugyan megérdemelhetnék húsz évet, de tekintettel arra, hogy még nem voltam büntetve, és mert sajnálják a feleségemet meg a féléves kisfiamat, hát amennyire csak lehet, elsimítják a dolgot, és most mehetek haza, Becse területén vállalhatok munkát, de ha el próbálom hagyni a várost, azonnal letartóztatnak.

Erre én rögtön jelentkeztem a Sіндеles-féle kötélgyárban, ahol a tulajdonosnő (özvegy volt) örömmel felvett, mert már hallotta, hogy szépen tudok gerebenezni. Néhány hétig nem is dolgoztam mást, csak a munkásokat tanítottam, de azért megkaptam a heti 600 pengőt. Örülhettem volna, mégse voltam teljesen nyugodt, mert sejtettem, hogy a „sztrájkot” nem úszom meg szárazon. Hát olyan hat hétre hívatnak is a szövőgyár irodájába, ahol a kezembe nyomtak egy kék borítékos levelet, aminek a négy sarka meg a közepe viaszos pecséttel volt lepecsételve. Parancsba adták, hogy a következő nap reggelén vigyem ezt a levelet Szegedre a Gyertyános utca 17 alatti irodába. Ez, ahogy később megtudtam, a kémelhárító iroda volt. Amikor jelentkeztem a levéllel, egy fiatal, igen kedves, mosolygós őrmester fogadott, olyan velem egy idősen saccoltam, de azért amikor feltörte a levelet, azt mondta, hogy hát, kedves Mihály bátyám, mindjárt meglátjuk, hogy is áll a kend ügye. Erre leemelt egy vaskos könyvet a polcról, és amikor megtalálta benne azt, amit keresett, megint megszólalt: hát nézze kend, Miska bátyám, kend negyvenkét napot fog leülni a Béke utcai büntetőintézetben, mégpedig az egyesben. De hol fogom én megtalálni a Béke utcát? Sose aggódjon, Miska bátyám, kap díszkíséretet, ők majd eligazítják kendet, majd kezét nyújtott, és jó üdülést kívánt. Még meg is örültem, hogy elkerüljük a bírósági tárgyalást; a százados úrnak jogában állt negyvenkét napot kiróni rám. Megérkezett a díszkíséretem két szuronyos, sisakos honvéd képében, akik azonnal kitereltek a kocs út közepére. Hamarosan megérkeztünk a 13-as szám alá.

Főlkísértek az első emeletre, ott székelt a büntetőintézet parancsnoka őrnagyi rangban, nagyon szigorúan elmagyarázta az intézet (tilos volt börtönnek mondani) házirendjét. A legkisebb vétségért két órai kikötés jár. Ez abból állt, hogy a falon lógott egy karika, az ember kezét hátrakötötték és felhúzták a karikába húzott kötélre. Ezt az állapotot tizenöt-húsz percig bírta ki az illető, aztán leginkább elvesztette az eszméletét. Ekkor újra leeresztették a kötélre, hideg vízzel lelöttyintették, s amikor észhez tért, újra főlhúzták. Így két óra hosszan át. A cipőmből kihúztatták velem a fűzőt, a nadrágból a szíjat, a zsebeimet kiürítették, majd lekísértek a 17-es

cellába. Egy embernek készült a cella, de helyszűke miatt állandóan 4–5-en voltunk benne. A rabtársak nagy ovációval fogadtak. Rögtön megtudakolták, milyen jó szándék hozott ide. Ők is bemutatkoztak, a négy közül három Juhász névre hallgatott, mind környékbeliek voltak, Röszke, Hódmezővásárhely.

A legöregebb börtönlakó volt a szobaparancsnok, ő felelt a tisztaságért, de nem kellett dolgoznia. A munka itt annyiból állt, hogy a cellát minden reggel föl kellett súrolni, a falról a poloskanyomokat eltüntetni, a kiblit kiüríteni, s egy kanna vizet bekészíteni. A cella hat négyzetméter lehetett, s csak egy deszkaprincs volt benne, ezen csak egy ember fért el, de szerencsére június hónap volt, meleg idő, egész nap félmeztelenek voltunk, éjszakára untig elég volt az az egy szál pokróc, amit fejenként kaptunk. A cella padlójára kuporogva aludtunk. Szerencsére engem a poloskák nem szerettek, de volt olyan társunk, aki reggelre olyan lett a csípésektől, mintha himlős lett volna. A cellánk falára egy ajtóféle volt fölszerelve, mert épp a mi cellánkban végezték a kikötéseket. Ilyenkor kitereltek bennünket, míg a kikötés tartott. Amikor visszatértünk, alig győztük föltörölni a vizet a padlóról. Éjjel sokszor nem tudtunk aludni, mert a közelünkben volt a halálraítéltek cellája, ennek akkor is volt egy lakója, aki bolondnak tette magát, s így nem végezheték ki. Beképzelte magáról, hogy pap, még egy kicsi csengettyűt is becsempészett neki valaki, ezt rázogatta veszettül, úgy éjfél körül is prédikált, meg minden marhaságot összehordott. Szóval nem lehetett tőle aludni.

Naponta tizenöt percet sétáltunk a börtön udvarán körbe-körbe járva. A kör közepén egy ór állt, beszélgetni nem volt szabad. Bent a cellában úgy szórakoztunk, hogy a csajkánk aljára malmot rajzoltunk, a malmozáshoz való kavicsot – fehéret, feketét – séta alkalmával gyűjtöttünk. A három Juhász testvér közül kettő kiszabadult, ugyanaznap betereltek egy katonaruhás egyént, ezt is Juhásznak hívták, Juhász Pistának. Elmondta, valószínűleg statárium elé állítják, és kifingatják, mert megszökött a légelhárítóktól, megszökött egy hónappal ezelőtt, de csak most fogták el. Azt is bevallotta, hogy civilben hamiskártyás és zsebmetsző. Elő is vett mindjárt egy tucát kártyát, csak ő volt a megmondhatója, hogy tudta becsempészni. A kártyának nagyon megörültünk, azonnal neki is láttunk a hetesezésnek. Persze nekünk tiltva volt minden szórakozás, büntetés járt volna érte, de Pista barátunk fölvilágosított bennünket, hogy ha megcsikordul az öreg cellaajtó, szökjünk mindnyájan talpra, őt pedig lökjük az ajtón belépő felé. Hamarosan sor is került erre: két rab lépett be, hátuk mögött egy őrmesterrel, s persze a kártyát követelték. Mi Pista barátunk

utasítása alapján cselekedtünk, a cellánkban fölforgattak mindent, a kártyát mégse találták. Hiába is keresik, mondtuk nekik, mert kártya nincs; mi csak unalmunkban imitáltuk a kártyajátékot. Ahogy távoztak, Pista barátunk kezében ott volt a pakli, de az isten világáért se árulta volna el, hogy hova rejtette el. (Csak nekem árulta el később, amikor szabadultam: a paklit az őrmester zsebébe csempészte és onnan is csempészte vissza, mielőtt az őrmester elhagyta volna a cellát.)

Különben állandóan nagyon ideges volt, várta, mikor viszik a rögtönítélő bíróság elé. Közben valahogy megtudta a műhelyekben dolgozó öregebb raboktól, hogy három védőügyvédet fognak neki följánlani, a három közül a Fekete nevűt válassza, ő segíthet rajta. Így is történt. Fekete megsúgta neki, hogy harmincezer pengőért elintézi, hogy az ügye a rendes bíróság elé kerüljön, ahol megmentheti az életét. Neki egy fillérje se volt, de él Hódmezővásárhelyen egy gazdag nőismerőse, telefonáljanak neki, s kérdezzék meg tőle, hajlandó-e fizetni. Hát a nő hajlandó volt. Így a mi Pista barátunkat átutalták a rendes bíróságra. Ott újabb harmincezer pengő ellenében csak három évre ítélték, de még az év őszén, ahogy bejöttek az oroszok, kiszabadult. Pedig de sok katonaszökevényt kivégeztek! Hányszor hallottuk mi is a börtön udvarán eldördülő sortüzet.

Talán unják már a börtönélményeimet, most még csak azt mondom el, hogy egy reggel kinyílt a cellaajtó és belódítanak rajta egy szép, fekete, göndör hajú fiút. Szólok hozzá, de nem tudott magyarul, azt hajtogatta csak, hogy polják, és fájdalmasan nyögött, majd felhúzta a hátán az inget. Rögtön láttam a gumibotnyomokat, intettem neki, hogy hajoljon le a piccsre, vizes borogatásban részesítettem, két nap múlva szépen be is gyógyult a seb. Eleinte csak mutogattunk, kézzel-lábbal értekeztünk, majd szerb-lengyel keveréknyelven folytattuk, végül folyékonyan megértettük egymást, nagyon jó barátok lettünk, tényleg kialakult köztünk az ősi lengyel-magyar barátság. Megtudtam tőle, hogy többedmagával próbálta meg a szökést Magyarországon keresztül, zsidók voltak, de aki szöktette volna őket, annak kapcsolata volt a titkosrendőrséggel, tehát törbe csalták őket. Hatan voltak, mindegyiküket külön cellába zárták, de a morzejelek révén már fölvtették a kapcsolatokat egymással, délutánonként, amikor elcsendesedett a börtön, evőkanalakkal kopogtatták a falat.

S amikor már csak két hetem volt a büntetés letöltéséből, valaki elkialtja magát a folyosó elején, hogy Lajos Mihály! Rögtön jelentkezek, s ahogy kinyitják a 17-es zárka ajtaját, a kezembe nyomnak egy jókora csomagot. Ezen nagyon meglepődtem, mert nekünk

nem volt szabad csomagot küldeni, kérdem is mindjárt a kézbesítőtől, hogy ki küldte a csomagot, erre ő finoman: fogja be a száját, és örüljön, hogy átadtam. Nem kellett ezen sokáig törnöm a fejemet, mert fél óra múlva újra szólítanak, s amikor kiléptem a cellaajtón, ott várt rám a díszkíséret, két szuronyos, sisakos baka, mondták is rögtön, hogy átkísérnek a kémelhárítóba kihallgatás végett. Nagyon megijedtem, mert azt gondoltam, mégis hadbírótság lesz a nóta vége, de amikor befordultunk a kémelhárító sarkán, ott állt az én feleségem, mosolygott, de rögtön sírva is fakadt, gondolom a díszkíséretem rémiszthette meg. Mindnyájan bementünk az épületbe, egy főhadnagy volt ott, azt mondta, beszélgethetünk a feleségemmel, de csakis családi dolgokról, ő meg folytatta a gépelést, ügyet sem vetett ránk. A feleségem elmondta, ő nem tudta, hogy nem adhat be nekem csomagot, sírdogált a börtönajtóban, szerencséjére jött egy őrnagy, s megkérdezte a kapustól, mért sír ez a fiatalasszony. Az őrnagy megmondta, meg a feleségem is megszólalt, elmondta, hogy kisfia van otthon, egyedül hagyta, hogy ezt a csomagot beadhassa az urának. Erre az őrnagy megparancsolta a strázsának, hogy adja be a csomagot, a feleségemet meg megkérte, hogy kövesse őt. A kémelhárítóban megparancsolta a főhadnagynak, hogy kísérjenek át engem ide „kihallgatásra”, vagyis hogy néhány percre találkozhassanak. A feleségem megköszönte az őrnagynak a jószívűségét. Hát így találkozhattam és beszélgethettem néhány percig a feleségemmel, utána engemet természetesen visszakísértek a börtönbe, útközben az egyik baka megkérdezte, mért van kend bezárva, 20 fillér miatt, válaszoltam, azért mert 20 filléres béremelést merem kérni, erre a baka elkezdte emlegetni a Horthy rokonait a szülőanyjával együtt, és még azt mondta, hogy ne búsuljon kend, mert már közel vannak az oroszok, éppen hogy csak nem hallatszik ide az ágyúdörgés. Néhány nap múlva az amerikai repülők megszórták Szegedet bombával.

Még megemlítem, hogy a cellánk küszöbe már nagyon megkopott, így az ajtó és a küszöb között jókora rés támadt; ezen a résen egy rabtárs – a nevét nem sikerült megtudnom – hetente egyszer három könyvet dugott be egy cédulával, amelyen az állt, hogy egy hét múlva újabb könyveket csúsztat be, ugyanakkor a régieket csúsztassam ki. Mert nagyon szerettem olvasni, végtelenül megörültem ennek a humánus postásnak.

Közben Szegedet többször is megszórták bombával, ilyenkor mindig eszembe jutott, hogy majd én azért a húsz fillérért itt kell hagynom a fogamat, de végre elérkezett a várva várt szabadulás napja, elbúcsúztam a rabtársaktól, a lengyel barátomnak átadtam a

szobaparancsnoki tisztséget, majd könnyezve elváltunk. Mindez délelőtt kilenckor történt, a vonatom meg csak délután kettőkor indult Becsére, ezt az időpontot a szegedi vasútállomáson nem merem megvárni a bombázás miatt, ezért kigyalogoltam a tizenkét kilométerre lévő Szentmihályra, és ott vártam be a vonatot.

Hogy hazaértem, másnap jelentkeztem a szövőgyár igazgatóságán, ott azon akadtak föl, hogy nem voltam kopaszra nyírva. Ezt egy zombori bunyevác gyerekek köszönhettem; megkértem a börtönborbélyt, hogy ne nyírjon kopaszra, csak jól szedje föl a fülem mögött; volt egy igen nagy kalapom, a nyakamig lehúzhattam, így nem vették észre, hogy nem vagyok kopasz. De most a gyár igazgatóságán észrevették. Szekeres ezt szóvá is tette, azt válaszoltam rá, hogy a rendes embereket még a börtönben is megbecsülik. Harmadnapra újból munkába állhattam. Kisfiam, a Laci kilenc hónapos volt akkor, már járni és beszélni tanult.

Ősszel felszabadultunk, a gyár tovább üzemelt, persze akadozva, mert nyersanyaghiánnyal küszködtünk. Meghallottam, hogy Újvidéken van egy kötélgyár, és gerebenezőket keres. Néhány munkatársammal fölkerelkedtünk, jelentkezünk a kötélgyárban, azonnal fölvettek bennünket, kaptunk egy szobát, ahol hálhattunk, az üzem konyháján pedig csekély pénzért kosztot kaptunk. Minden szombaton féljeggyel hazautazhattunk Becsére. Kétévi munka után háromszoros udarnik (rohammunkás) lettem, kaptam lakást, így lettem újvidéki lakos 1948 tavaszán.

(Folytatjuk)